

Мельник Ірина

канд. пед. наук, доцент кафедри

загальної педагогіки та дошкільної освіти ВНУ імені Лесі Українки

САМОАКУТАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО:

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Концепція розвитку сучасної освіти орієнтована на формування компетентності людини, професіонала, в основі якої – «Я –концепція», тобто формування особистості як цілісності, здатної до перманентного особистісного та професійного розвитку.

Модель фахівця в сучасних умовах постає як сукупність того, яким набором компетенцій повинен володіти випускник ЗВО, до виконання яких професійних функцій і якою повинна бути ця підготовленість.

Пріоритетом сучасної вищої освіти є підготовка конкурентноспроможних та мобільних фахівців, які здатні втілювати на практиці не тільки прогресивні ідеї та системні перетворення, а бути і творцями, і провідниками власних наукових відкриттів.

Майбутньому вихователю закладів дошкільної освіти необхідний комплекс знань про педагогічну діяльність, закони і норми її організації, особливості, професійну поведінку, професійно значущі якості педагога, психолого-педагогічні особливості дошкільника, способи взаємодії з дітьми, батьками.

Означене об'єктивує необхідність акценту уваги на процес самоактуалізації майбутнього вихователя ЗДО.

Педагогічні аспекти самоактуалізації студентів спеціальності «Дошкільна освіта» на сьогодні є недостатньо вивченими. Хоча означений феномен розглядається в контексті професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти у взаємозв'язку з такими поняттями, як: професіоналізм, готовність до професійної діяльності, компетентність, саморозвиток, самоосвіта, самовдосконалення, самовизначення.

Зазначимо, що заявлена нами проблема є однією із важливих міждисциплінарних проблем, вивчається у різних сферах діяльності людини:

психолого-педагогічній (А.Маркова, М.Лукашевич, В.Симонов, В.Крижко, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, С.Павлюченков, О.Мороз та ін.), соціально-педагогічній (А.Белкін, А.Мудрик, Р.Литвак), професійного самовизначення, професійної спрямованості та компетентності (В.Беспалько, Т.Калугіна, О.В'язова, Л.Осіпова, О.Потаніна, І.Дичківська, Т.Поніманська, Г.Беленька, А.Богуш, О.Кононко, Д.Дубко); музично-педагогічній (Д.Арчажникова, Н.Гродзенська, Г.Ципіна, Е.Султанова та ін.).

Водночас, незважаючи на вагомі здобутки науковців та практиків у цій сфері, потребують уточнення зміст поняття «самоактуалізація» та глибше вникнення в його сутність стосовно майбутнього вихователя ЗДО.

Метою нашого дослідження визначена необхідність конкретизації змістової характеристики феномену «самоактуалізація» в контексті підготовки вихователя ЗДО.

У психолого-педагогічній літературі немає одностайності у тлумачення поняття «самоактуалізація».

Одні дослідники розглядають його як процес, інші – як характеристику особистісних та професійних якостей фахівця, як невід'ємну складову його професіоналізму.

Думаємо, що всі підходи є правомірними. Однак, для глибшого розуміння змісту досліджуваного поняття розглянемо категорії, в контексті і взаємозв'язку яких науковці розглядають поняття «самоактуалізація».

Найбільш фундаментальними працями зарубіжних учених, представників гуманістичної психології є роботи А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, Г.Мерфі.

Так, А.Маслоу питання творчого розвитку особистості пов'язує з самореалізацією та самоактуалізацією особистості.

Внутрішніми початковими передумовами, що спонукають особистість до самореалізації, до розкриття її потенціалу вчений вважає поступову і планомірну реалізацію фундаментальних потреб, спрямованість на буттєві потреби й звільнення від потреб дефіциту, розпізнавання чинників, що перешкоджають самоактуалізації, а також мінімізацію спотвореного власного «Я» й реальності.

Процес самореалізації учений пов'язує із актуалізацією своїх потенційних потреб, як «повне, живе й безкорисливе переживання з повним зосередженням і зануренням [1, с.114].

Правомірним є судження А.Маслоу стосовно завдань освітньої установи, яке він вбачав у формуванні людини як унікальної особистості, її творчої індивідуальності, у розвитку її творчого потенціалу, що є невід'ємними передумовами її самоактуалізації та самореалізації.

Заслуговує уваги перелік умінь (за А.Маслоу), необхідних для вияву самоактуалізації:

- 1) миритися з непопулярністю, якщо вважаєш свою позицію правильною;
- 2) бути автономним, самодостатнім «Я», бути самим собою, а не маріонеткою в чийсь руках [1, с.43].

Згідно позиції Г.Олперт головне в особистості – прагнення до майбутнього, до вільної реалізації своїх потенцій.

У теорії особистості К.Роджерса (“self-theory”) запропоновані шляхи того, як стати й залишитися в центрі світу, що безперервно змінюється. Поряд з особистісними зусиллями кожного в цій справі учений акцентує на винятковій ролі педагога в становленні особистості дитини [2].

Загальним для вищезазначених авторів є цілісний підхід до людини, акцентування на таких виняткових людських особливостях як вибір, творчість, самоактуалізація.

У контексті нашого дослідження розглядаємо процес самоактуалізації у зв'язку з професійною підготовкою фахівця дошкільної освіти, де пріоритетом є професійно-педагогічна самоактуалізація і предметно-професійна, що передбачає самовдосконалення шляхом самоактуалізації конкретної дисципліни (дошкільної педагогіки, дитячої психології та ін.).

У площині окресленого небезпідставним вважаємо з'ясувати суть когнітивної компетентності, оскільки Європейське співтовариство розглядає дефініцію «когнітивна компетентність» як готовність до постійного підвищення освітнього рівня, потребу в актуалізації і реалізації свого особистісного

потенціалу, здатність самостійно здобувати нові знання і вміння, здатність до саморозвитку [3].

Нам імпонує позиція О.Потаніної, яка розглядає когнітивну компетенцію як форму існування знань, умінь, освіченості в цілому, яка призводить до особистісної самореалізації [4, с.301]. Автор розуміє когнітивну компетенцію як готовність до самоорганізації та саморозвитку, до постійного підвищення освітнього рівня, як потребу в актуалізації свого особистісного потенціалу.

Чимало дослідників визначають когнітивну компетентність як інтегровану якість особистості, яка забезпечує готовність до самоосвіти, саморозвитку, особистісного і професійного росту, постійне прагнення до самовдосконалення.

На нашу думку, самоактуалізацію варто розглядати як складову процесу підготовки фахівця дошкільної освіти з позиції професійно-компетентнісного підходу, який, як слушно зазначає М.Соловей, «передбачає урахування педагогічних умов і психологічних механізмів, за яких по-перше, той, хто навчається, стає не просто студентом, а фахівцем, що формується і розвивається, а , по-друге, накопичений ним потенціал забезпечує поступовий саморозвиток професійної компетентності в умовах професійної діяльності, що моделюється, імітується або є реальною»[5,с.136].

Значний інтерес до вивчення сутності самоактуалізації становить дослідження Е. Султанової, де автор розкриває особливості самоактуалізації майбутнього вчителя музики.

Цікавим є визначення дослідницею професійного аспекту розвитку самоактуалізації студентів, мотиваційного чинника, професійно-кваліфікаційного аспекту і предметно-професійний аспект (пов'язаний із конкретною спеціалізацією фахівця).

Процес самоактуалізації автор розуміє як спосіб кращого засвоєння професійних вимог вчителя музики. При цьому дослідниця акцентує, що в процесі самоактуалізації студенти за власною ініціативою вдосконалюють свої знання, вміння та навички з метою розвитку професійної майстерності, творчих здібностей.

На основі узагальнення наукових напрацювань можемо зробити висновок щодо обґрунтування змістової сутності поняття «самоактуалізація».

Вважаємо правомірним розглядати його у взаємозв'язку з поняттями «професійна підготовка», «професійна майстерність», «професійна компетентність», «когнітивна компетентність», «саморозвиток», «самоосвіта», «самореалізація», «самовдосконалення».

Змістове навантаження досліджуваного феномену акумулює постійне поповнення студентами знань з дитячої психології, дошкільної педагогіки, педагогічної майстерності та її основних складових, педагогічної культури, уміння спілкуватися з батьками, дітьми, забезпечувати суб'єкт-суб'єктні стосунки в навчально-виховному середовищі.

Самоактуалізацію майбутнього вихователя ЗДО треба розуміти як характерну ознаку його діяльності, спрямованої на досягнення специфіки змісту майбутньої професії.

Водночас акцентуємо, що самоактуалізація - це складний за змістом і тривалий у часі процес опанування професійною компетентністю, осмислення суті майбутньої спеціальності.

Відтак у ЗВО мають бути створені спеціальні умови для стимулювання студентів до самоосвітньої діяльності, оволодіння ними новітніми технологіями навчання та виховання. Ключовими вимірами самоактуалізації вихователя ЗДО відзначаємо особистісний когнітивний та процесуально – поведінковий компоненти.

Отже найповніше самоактуалізація проявляється на особистісному та предметно - діяльнісному рівнях.

Перспективою подальших досліджень можуть бути питання конкретизації критеріїв та показників самоактуалізації вихователя ЗДО, а також стану сформованості цієї характеристики в освітньо-виховному середовищі ЗВО, чинників впливу на його успішність.

Список використаних джерел

1. Maslow A.N. Motivashion and personality/Abraham Maslow.[3rd ed]. N.Y.Harpor and Row,1987.352 p.
2. Роджерс Л.З. Взгляд на психотерапию. Становление человека/К.З.Роджерс; [пер. с англ.] общ. ред и предисловие Б.И.Исениной. М.: Прогресс-Универсум, 1994.480с.. М.: Высшая школа. 2007.639с.
3. Вязова Е.В. Формирование когнитивной компетентности в учеников на основе альтернативного выбора учебных действий (на примере обучения математике). Нижний Тагил, 2009.130с.
4. Потанина О.В. Когнитивная компетенция будущего инженера: сущность, структура, содержанию. *Вестник Башкирского университета. Раздел: Педагогика и психология*. 2009.Т.14.№1.С.298-301.
- 5.Соловей М.І., Спіцин Є.С. Моделювання процесу професійно-педагогічної компетенції майбутнього викладача. *Професіоналізм підготовки педагога в контексті європейського вибору України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 22-23 вересня 2009 р. Ялта. 2009. С.134-137.
6. Султанова Е.В. Педагогічні аспекти самоактуалізації майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки. *Професіоналізм підготовки педагога в контексті європейського вибору України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 22-23 вересня 2009 р. Ялта. 2009. С.137-141.